

Кокоша Д. Ю.

*студентка юридичного факультету
Чернігівського національного технологічного університету
м. Чернігів, Україна.
Науковий керівник: Марущак О. А., к.ю.н.*

ПРОБЛЕМА ПРАВОВОГО НІГІЛІЗМУ В УКРАЇНІ, ТА ШЛЯХИ ЙОГО ПОДОЛАННЯ

Кризовий стан суспільства, низький рівень правової культури, нерозвиненість у населення юридичних традицій, які відверто ігноруються, заперечення необхідності і цінності права, економічна та політична нестабільність, поява нових прошарків населення, зловживання владою вищими посадовими особами держави, гальмування і незавершення реформ, і як наслідок – юридичне невігластво, відставання, правова невихованість населення, відсутність правових знань, досвіду правової діяльності та відповідних навичок, неможливість формування чіткої життєвої позиції (особливо у молодого покоління сучасної України), – все це зумовлює поширення і розвиток такого явища, як правовий нігілізм.

Актуальність даної теми заключається у негативному впливі правового нігілізму як руйнівного явища правової свідомості і правової культури громадян, що виражається у нехтуванні та несприйнятті правових норм, їх порушенні, пасивному відношенні до політичного життя держави, відсутності власної позиції щодо важливих процесів як у державі, так і в суспільстві загалом.

У широкому змісті нігілізм (від лат. *nihil* – ніщо) означає заперечення (невизнання як дійсної соціальної цінності) загальноприйнятих соціальних цінностей, ідеалів, принципів, моральних, правових, релігійних і т. п. норм культури, установленого правового та/або громадського порядку тощо. У абстрактному значенні, нігілізм – це заперечення, негативне ставлення до окремих складників суспільного життя. Уперше це поняття з'являється у працях німецького філософа, письменника Фрідріха Якоба, проте найбільш повний вияв отримало у творах Фрідріха Ніцше. «Що означає нігілізм? – запитує він і відповідає: «Те, що вищі цінності втрачають свою вартість, ... немає мети, немає відповіді на питання: «навіщо?». Нігілізм

виникає там, де життя знецінюється, де загублена мета й нема відповіді на питання про сенс життя, сенс існування самого світу. Нігілізм – явище, пов'язане з переоцінкою вищих цінностей, саме тих цінностей, які тільки й наповнюють змістом всі соціальні дії й прагнення людей [1, с. 44-45].

Аналізуючи ряд наукових праць, на нашу думку, найбільш доцільним є наступне визначення правового нігілізму: це стан правової свідомості людини та політико-правової культури суспільства, за наявності якого заперечується абсолютна цінність держави, державної організації та правової системи, здійснюються всупереч природі сучасного суспільства вольові спроби їх подолання заради досягнення корпоративно-ідеологічних цілей [2, с. 270]. Тому що нігілізм завжди поєднаний із негативним ставленням до держави, права, юридичних професій, передбачає існування в державі вольових адміністративних (позаправових) методів управління і, врешті-решт, породжує правопорушення, у тому числі кримінальні злочини.

Нігілізм носить руйнівний характер. Це так звана «хвороба суспільства». Правовий нігілізм – не тільки правова категорія, а й реально існуюче соціально-психологічне явище, що відображає політичні та національно-історичні особливості того або іншого суспільства. Залежно від правового об'єкта, що заперечується, слід виділяти різні види нігілізму. Науковці виділяють щонайменше три види: легістський, коли в соціумі панує негативне відношення до чинного (офіційного) законодавства; соціологічний, коли люди вважають правопорядок (який не завжди збігається з розпорядженнями законів), що реально діє, неправильним і несправедливим; чіткоправовий, коли свобода та формальна рівність учасників соціальної взаємодії не сприймаються масовою свідомістю як базові цінності й основоположні принципи законодавчого регулювання, коли відсутні навички та бажання будувати стосунки на їх основі [3, с. 26].

Сучасний нігілізм полягає в:

- інертності, яка виправдовує свої лінощі неможливістю змінити обставини, сумніваючись у всіх і всьому;
- байдужості як наслідку інертності, небажанні бути причетним до всього, що відбувається навколо;
- знудженості як наслідку байдужості. Її не просто розпізнати, бо на ранніх стадіях вона може маскуватися гарячковою метушливістю. Внутрішня порожнеча заповнюється при цьому вдаваною активністю та

діловитістю, згодом (із наростанням вичерпаності) виявляється вся їх безуспішність;

– свавільному поводженні з істиною. Хоч би що казали чи робили, це не має значення – аби лише вдало вийти із ситуації, що склалася. Внаслідок цього незабаром утворюється середовище та товариство, в якому не можна вірити жодному слову чи покластися на жодний вчинок;

– безоглядному цинізмі, коли вже ні в що не вірять, нічого не вважають правдивим і слухним, керуються лише тим, чого потребує даний час та що вимагається від усіх інших, приносячи вигоду;

– прагненні влади заради влади, бо відчуття влади лише якось заповнює внутрішню порожнечу [3, с. 27].

Подолання правового нігілізму – це складне завдання, що вимагає важкої, щоденної, сумлінної та системної праці не лише представників державної влади, а й усього суспільства.

У процесі вивчення сучасного стану та ряду наукових праць, де висвітлюються проблеми правового нігілізму, ми можемо виділити наступні напрями його подолання:

1. Підвищення авторитету державної влади та державного апарату. Підвищуючи при цьому вплив на державні інституції з боку суспільства, шляхом збільшення ролі інститутів демократії та їх механізмів застосування (вибори, референдум). Не забуваючи про громадські організації, дати їм змогу більше впливати на політичне життя країни.

2. Удосконалення законодавства. З метою уникнення подвійного розуміння та тлумачення правової норми для того, щоб не допускати колізій у праві, які в однаковій мірі прискорюють шлях до нігілізму та невиконання законів.

3. Профілактика правопорушень і злочинів. Особливо серед осіб, схильних до вчинення злочинів (осіб, які підлягали різного роду відповідальності, неповнолітніх із проблемних сімей тощо);

4. Боротьба з корупцією. За даними досліджень Індексу сприйняття корупції, що проводяться Transparency International, українці вважають свою державу однією з найбільш корумпованих у світі: у 2017 р. Україна посіла 130 місце зі 180 країн. У квітні 2017 року міжнародна аудиторська компанія Ernst & Young поставила Україну на перше місце в світі за рівнем корупції серед 41 досліджуваних країн (у тому числі з Африки), що у свою чергу породжує не повагу до закону та підвищує нігілістичні настрої. Тому слід покращувати систему соціального захисту державним службовцям, підняти їм заробітну плату до рівня, що забезпечує гідне

існування з тим, щоб уникнути корупції, встановити контроль за їхньою діяльністю з метою уникнення правопорушень у та посилити кримінальну відповідальність.

5. Правове виховання. Досягнення високого рівня правового виховання у суспільстві як найважливіша умова мінімізації нігілістичних проявів. Воно має бути зорієнтоване на підвищення ступеня праворозуміння. Найбільш ефективними формами виховного процесу мають бути: а) правова пропаганда засобами масової інформації; б) розвиток сімейного правового виховання; в) покращення правової освіти в школах. Потрібно зробити все, щоб приблизити право до народу, щоб закріпити масову правосвідомість, щоб народ розумів та цінував закони своєї країни, усвідомлював надзвичайну роль їх дотримання, щоб він добровільно виконував свої обов'язки та заборони, лояльно користувався своїми повноваженнями. Право повинно стати фактором життя, мірою реальної поведінки, силою народної душі.

Зрештою, всі форми боротьби з нігілізмом пов'язані з виходом суспільства з глибокої системної кризи соціального, економічного, політичного, духовного та етичного життя суспільства. Однак найголовніше – все залежить від кожного громадянина, і від його активної, правової позиції.

Список використаних джерел

1. Рогач О. Я. Правовий нігілізм як загроза державного суверенітету // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2015. – Вип. 34. – Т. 1. – С. 44-46.

2. Шерстюк С. В. Правовий нігілізм як антипод правової культури // Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». – 2013. – № 3 (17). – С. 269-271.

3. Чайковський С. Нігілістичні прояви життєдіяльності суспільства як антипод феномена поваги до права // Підприємництво, господарство і право. – 2012. – № 1 (193). – С. 25-28.